

Stigtomtaprästen och den s. k. D-källan till Uppsala möte.

1.

Av de berättande källorna till Uppsala möte av år 1593 in-
tar den s. k. D-källan en särställning. I den historiska litteratu-
ren har den citerats allt sedan 1600-talet. Allmänt känd blev den
dock först i samband med 100-årsjubileet av Uppsala möte 1693,
då Johan Ridderstierna uppvaktade en rad framstående personer
med avskrifter av denna berättelse. Den Ridderstiernska versio-
nen trycktes sedan 1768 av Loenbom i första häftet av Historiska
märkvärdigheter och har länge varit den enda kända. Enligt en
under 1700-talet gängse uppfattning skall D-källan ha författats
av Nicolaus Olai Botniensis, praeses vid kyrkomötet 1593. Denna
åsikt är emellertid för länge sedan övergiven, och som författare
har man brukat ange en »obemärkt deltagare» i mötet¹.

Ur innehållsynpunkt är det egentligen endast de bekanta,
ständigt citerade orden: »Nu är Sverige blivit en man, och alla
hava vi en Herre och Gud», som tilldragit sig något större intresse.
Det var också dessa ord, som för ett par år sedan aktualiserade
frågan om D-källans tillkomst och historiska värde över huvud-
taget.

Då diskussionen tog sin början, hade man endast tillgång
till den förut nämnda Ridderstiernska versionen. Uppskattningen
av D-källans historiska tillförlitlighet var också mycket ringa. I
docenten Hans Cnattingius' skrift, Uppsala möte (1943), karakte-
riseras den som »en av de i allmänhet sämsta» (s. 97). Då detta
skrevs, hade emellertid professor Hilding Pleijel i Odensjö kyrko-
arkiv i Växjö stift påträffat en avskrift, som av stilen att döma
kunde dateras till »tiden omkring 1600»². Härmed hade frågan

¹ K. Hildebrand, Undersökningar till Uppsala mötes historia (i *Historisk tidskrift* 1893) s. 98.

² H. Pleijel, Odensjöhandskriften om Uppsala möte (i *Ny kyrklig tid-
skrift* 1943) och samme författare, *Svensk lutherdom* (1944) s. 47 ff.

om D-källans historiska värde kommit i ett nytt läge, även om några forskare alltjämt ställde sig mycket kritiska mot denna berättelse och dess i övriga källor icke belagda uppgifter¹.

Ett synnerligen viktigt bidrag kom 1944 från docent Cnattingius. I en omsorgsfullt dokumenterad uppsats i Kyrkohistorisk årskrift (= KÅ) 1944 påvisade Cnattingius, att den i Odensjö förvarade avskriften (= DO) gjorts av den i historieskrivningen ingalunda obekante kyrkoherden i Stigtomta av Strängnäs stift, Magnus Petri Stigtomtensis, närvarande vid kyrkomötet i Uppsala och död 1614². Med hjälp av vattenmärkena i DO kunde Cnattingius fastslå, att denna avskrift »tillkommit någon gång 1598—1605 och snarast ungefär i mitten av denna period, 1600—1603»³. Härmed hade riktigheten av Pleijels datering fått sin definitiva bekräftelse. Den i Odensjö funna avskriften kunde tämligen exakt dateras och knytas till en vid Uppsala möte närvarande prästman.

Utmärkande för den av Magnus Petri gjorda avskriften är, framhåller Cnattingius, »ett ålderdomligt språk, åtskilliga otympliga och icke få felaktiga vändningar samt oriktiga ordformer. Dess osäkerhet i latinet är uppenbar. Hand i hand med detta går en anmärkningsvärd förströddhet, som yttrar sig både i bortfall av ord o. d. och i sammanblandning av konstruktioner.»⁴ DO är alltså en ganska bristfällig avskrift.

I sin uppsats har emellertid Cnattingius lämnat ännu ett viktigt bidrag till frågan om D-källan. I ett samlingsband i Riksarkivet fann han Ridderstiernas förlaga (= DRF). Härmed kunde Ridderstiernas insats i detalj kontrolleras och fastställas. DRF får av Cnattingius följande karakteristik: »DRF är skriven med en vårdad och jämn stil. Redan en hastig genomläsning övertygar om att den är en avskrift. Ord ha felskrivits eller överhoppats . . . Med DO visar DRF en långtgående ordagrann överensstämmelse. Men olikheter finnas, både sakliga och formella . . . DRF förräder en medveten strävan att ge en . . . förbättrad text. Så har DRF på många ställen givit en ledigare, enklare och tydligare svenska»⁵. Avskriften har enligt Cnattingius tillkommit

¹ G. Westin, Nicolaus Olai Bothniensis och den s. k. D-källan till Uppsala mötes handlingar (i KÅ 1943) och H. Hermerén, Uppsala möte (1944) s. 42 ff.

² D-källan till Uppsala möte (i KÅ 1944) s. 292 ff.

³ KÅ 1944 s. 317.

⁴ KÅ 1944 s. 304.

⁵ KÅ 1944 s. 304.

»någon gång 1593—1600, och helst då 1594—96»¹. Om DO tillkommit 1600—1603, är alltså DRF en något äldre avskrift.

Sedan Cnattingius redogjort för de båda avskrifterna och deras inbördes förhållande, söker han även att besvara frågan om D-källans upphovsman. Enligt Cnattingius är denne helt enkelt identisk med avskrivaren av DO, d. v. s. med Magnus Petri Stigtomtensis. Magnus Petri är DO:s och därmed också D-relationens författare, konstaterar Cnattingius. »DO är», heter det, »ett alltigenom originellt för att icke säga unikt dokument, gjutet i ett stycke, ett vittnesbörd om en särpräglad personlighet. Denna återfinna vi i Magnus Petri.»²

Denna slutsats skall i det följande göras till föremål för en kritisk granskning. Härvid skola först de argument, som anförts som bevis för Magnus Petris författarskap, något närmare granskas.

2.

I sin undersökning om Uppsala möte har Hermerén ingående granskat språket och ortografien i DO och därvid konstaterat en rad felaktigheter. För Hermerén blevo dessa »fel» ett av indicierna på att DO rent av kunde stämplas som ett falsifikat³. Även Cnattingius har ägnat stor uppmärksamhet åt DO:s språkliga egendomligheter men kommit till ett mot Hermerén motsatt resultat. Enligt Cnattingius ge dessa språkliga egenheter: svagheten i latinet, en viss ålderdomlighet och osäkerhet i svenskan DO dess egenart. DO är visserligen endast en avskrift, men då dessa egendomligheter även återfinnas i Magnus Petris övriga skriftprov, måste denne vara författaren.

Vid första påseende synes visserligen denna slutsats ligga nära till hands. Vid närmare eftertanke finner man emellertid, att den måste vara förhastad. Den fråga, som genast inställer sig, är nämligen denna: Är det möjligt att på grundval av en del språkliga och ortografiska egendomligheter i en avskrift dra några slutsatser angående den verkliga författaren. Då varje avskrivare i äldre tid följde sina skrivvanor och sitt stavsätt, torde frågan i allmänhet böra besvaras med nej. En närmare granskning av DO leder också till samma negativa resultat i fråga om författaren.

Av Stigtomtprästens egen hand föreligger förutom namnteckningen endast hans protestskrivelse mot liturgien, daterad den

¹ KÅ 1944 s. 301.

² KÅ 1944 s. 315.

³ H. Hermerén, Uppsala möte (1944) s. 55 ff.

11 maj 1587. I denna, som omfattar 25 rader, har Cnattingius konstaterat följande egendomligheter. Magnus Petri har på ett ställe uteglömt subjektet »jag» och på ett annat ett parentestecken. Han har dessutom givit den »inkorrekt» stavningen »chatoliska»¹ och skriver »i någon måtta» i stället för »i någon måtto». I ett annat sammanhang har han skrivit »manu porpria», en annan gång »manu proprio» i stället för »manu propria» och vid undertecknandet av Uppsala mötes beslut uteglömt det första »t» i Stigtomta. Här har man alltså belägg för dåliga latinkunskaper, »en uppenbar förströddhet» och osäkerhet i svenska språket. Allt detta återfinns i DO. Stigtomtprästen skriver här: »Iacobus Erisse» i stället för »Iacobus Erici», »caluanist» i stället för »caluinist», »aff senatu och praecidem» i stället för »aff senatu och praeside», »in adivtorio magno» i stället för »in auditorio magno», »ecclecia» i stället för »ecclesia» o. s. v. Som synes äro likheterna påfallande. Härtill kommer, att Magnus Petri i sin protestskrivelse av år 1587 skriver »skoliom» i stället för »skolom» och två gånger »evilken» i stället för »vilken» och en gång »evilkit» i stället för »vilket». En gång har han dock formen vilken: ». . . then gamla påueska surdegh, huilken är en viderstygligh sielaförderff». Även dessa egendomliga former påträffas i DO. Formerna »skolia» förekommer i DO tre gånger och »evilket» en gång. Någon konsekvens kan man dock icke tala om vare sig i förpliktelsen eller i DO. Med rätta konstaterar också Cnattingius, att Magnus Petri i DO i flera fall har en felaktig men i andra en riktig stavning. Detta gäller även om de nämnda formerna »skolia» och »evilken» resp. »evilket».

Såsom redan framhållits, har Cnattingius av de ovan anförda likheterna mellan DO och Stigtomtprästens i övrigt kända skrivsätt dragit slutsatsen, att denne är D-källans författare. Detta resonemang vilar alltså på den förutsättning, att Magnus Petri icke begått de nämnda oegentligheterna vid avskrivandet. Denna möjlighet anser Cnattingius helt utesluten. Han skriver: »Det kan icke hållas för rimligt, att Magnus Petri, om han avskrivit en främmande förlaga, skulle till förmån för dessa egendomliga namnformer [»Erisse», »Chinici», »caluanist»] och latinska felaktigheter ha ändrat sin förlaga, om den i dessa avseenden

¹ Stavningen »chatolisk» är möjligen »inkorrekt» men icke särskilt ovanlig. Kyrkoherden i Ekeby Andreas Birgeri skriver i sin samtidigt avgivna protest mot liturgien: »then chatoliske och apostoliske laro» och Johannes Nicolai i St. Mellösa: »then rettha och eldsta chatoliska och apostoliska kyrkian». Se G. Löw, Närkes präster och den liturgiska striden (i Föreningens Örebro läns museum festskrift, 1931) s. 63 och 67.

varit riktig. Dessa konstruktioner, namnformer och latinska egendomligheter måste därför anses som ursprungliga i DO:s text»¹.

Något avgörande stöd för ett sådant antagande existerar emellertid ännu icke. Av en person med så egenartade skrivvanor som Magnus Petri kan man vänta vad som helst. Då denne hade för vana att skriva »skolia» i stället för »skola» och »evilken» i stället för »vilken», är det endast helt naturligt, att dessa former återfinnas i DO. De anförda egendomligheterna bevisa endast, att Magnus Petri är avskrivaren av DO. Om D-källans verkliga författare lämna de inga upplysningar.

Som stöd för antagandet, att Magnus Petri Stigtoemtensis författat D-källan, har Cnatingius även kunnat åberopa dennes allmänt kända krönika: »Om konung Erichz XIV handlingar. Ex. D. Magno Stigtoemteni ecclesiaste ejusdem»². Denna säger dock ytterst litet om Magnus Petri som historisk författare. Såsom E. Söderlund och H. Petrini visat, saknar krönikan allt självständigt värde och är endast en synnerligen enkel kompilation³. Påpekas bör även, att uppgiften »ex. D. Magno Stigtoemteni ecclesiaste ejusdem» näppeligen torde härröra från Magnus Petri själv. Enligt Stiernman blev denne 1563 skeppspräst vid den svenska örlogsflottan, och ingenting strider mot denna uppgift. Då man emellertid senare betecknat Magnus Petri som Erik XIV:s hovpredikant och själasörjare⁴, saknar detta påstående allt i stöd i nu kända, samtida källor.

3.

Alla äro ense om att DO är en med åtskilliga felaktigheter behäftad avskrift⁵. Detta är givetvis ett ganska besvärande faktum, då man vill göra gällande, att avskrivaren är identisk med författaren. Man hade ju kunnat vänta, att författaren varit mäktig att göra en tämligen felfri avskrift eller ännu heller en renskrift. Så är emellertid ingalunda förhållandet. DO uppvisar i stället flera typiska avskrivarfel. Dessa fel äro helt enkelt av den

¹ KÅ 1944 s. 315.

² Krönikan är tryckt i HSH 21 s. 15 ff.

³ E. Söderlund, Magnus Petri Stigtoemtensis' krönika (HT 1942) och H. Petrini, Källstudier till Erik XIV:s och Nordiska sjuårskrigets historia (1942) s. 142 ff.

⁴ KÅ 1944 s. 315 f. och där anförd litteratur.

⁵ Ovan s. 213 ff.

karaktär, att de jäva talet om Magnus Petri som D-källans upphovsman. Ett par exempel skola belysa det sagda.

Av de fel, som vidlåda så gott som alla avskrifter, torde in-
tet vara mera vanligt än det som de klassiska filologerna kalla
»haploskopi» eller »propter homoeoteleuton» och vad romanis-
terna nämna »bourdon». Exempel på dessa fel saknas icke i de
båda här berörda avskrifterna. För att belysa denna kategori av
fel, skola först tvenne exempel hämtas från DRF.

DRF

Så böd han väl till at försuara sigh
till bistånd tett var alt emot ho-
nom.

DO

Så bödh han nogh till att förswara
sigh, *men alt thz han hade sielff
skriffuit sigh* til biston dh, thz war
honom twert emooth.

I det anförda exemplet föreligger en typisk haploskopi, för-
anledd av orden »sigh — sigh». Vid genomläsningen av sin kopia
observerade emellertid avskrivaren sitt misstag och tillskrev de
överslappade orden i marginalen¹.

Det andra exemplet är följande:

DRF

Ithem brudar skole icke gå kringh
om kyrkian eller lick beras kringh
om kyrkian eller på kyrkiogården.

DO

Ithem brudar skolia icke . . . gå
kringh om kyrkian, eij heller med
liik att bäras kringh om kyrkian.
*Ithem att ingen predikan skall hol-
las i stugunn, eij heller böön öffuer
liik, wtan alt skall skee i kyrkian
elle på kyrkegården.*

Haploskopien är i detta fall föranledd av orden »kyrkian —
kyrkian»². Om skrivaren av DRF själv begått detta fel eller om
det redan förelåg i hans förlaga, är icke möjligt att avgöra.

Om Stigtomtprästen vore identisk med författaren till
D-källan, borde sådana avskrivarfel som de förut nämnda icke
förekomma i DO. Denna avskrift uppvisar emellertid flera sådana
fel, och härigenom ökas i hög grad betänkligheterna mot Magnus
Petri som upphovsmannen till D-källan.

Början till en haploskopi föreligger i följande exempel. Mag-
nus Petri har först skrivit: »Then 4 martij» men sedan fortsatt ef-

¹ KÅ 1944 s. 336.

² KÅ 1944 s. 337. Enligt Cnattingius (a. a. s. 307) föreligger här »ett
rent avskrivningsfel».

ter orden: »Then 5 martij» och skrivit »hora 7». Han har dock genast observerat sitt misstag, överstrukit orden »hora 7» och fortsatt med berättelsen för den 4 mars. Haploskopien är i detta fall tydligen föranledd av orden »martij — martij»¹.

Ett annat exempel må anföras:

DO	DRF
Således att menige man icke *) ther wtöffuer icke skulle förargas.	Således at meninge man skulle ther <i>om wäll warda först vnder- uist, på thz te icke skulle ther wtöffuer förargas.</i>

Enligt Cnattingius är DO:s här citerade text »icke tillfredsställande». Han håller likväl för troligt, att DRF »utgått från DO:s nuvarande läsart men att den där stött sig på den nämnda ofullständigheten och därför utfyllt texten till det förefintliga»². Att en sådan tolkning är helt utesluten, behöver knappast påpekas. Magnus Petri eller någon tidigare avskrivare har gjort en haploskopi. Detta framgår med all önskvärd tydlighet av det faktum, att Magnus Petri haft vissa svårigheter med placeringen av negationen »icke». Det hör emellertid tilläggas, att ordföljden i DRF tydligen något ändrats, varför det är ovisst, om haploskopien föranletts av orden »ther — ther» eller »skulle — skulle». Säkert är i varje fall, att den ursprungliga texten icke haft den läsart, som nu förekommer i DO.

Det ges ytterligare ett exempel på samma avskrivarefel:

DO	DRF
Then 15 martij bleff biscopez walet till Schara sampth och Wexöö ge- nom schriff och sufragia. M. Hin- dricus till Schara . . .	Then 15 mart: bleff biscops waall till Skara, Wexio och Wibårgz stickt [genom schriff och sufra- gia]. <i>Dock goffuo alenast magi- strj och pastores civitatum aff huar sitt sticht sina suffragia.</i> M. Hen- ricus . . . till Skara . . .

Enligt Cnattingius har redaktören här gjort ett tillägg i DRF. Notisen om magistrarna och städernas kyrkoherdar har liksom uppgiften om biskopsvalet i Viborg ursprungligen saknats i D-källan³. I DRF är med säkerhet uppgiften om biskopsvalet i

¹ KÅ 1944 s. 332. Jfr även Hermerén, a. a. s. 61.

* Överkorsat av Magnus Petri.

² KÅ 1944 s. 308 f.

³ KÅ 1944 s. 310.

Viborg ett tillägg av redaktören till DRF. Det övriga har däremot otvivelaktigt ingått i D-källan. I DO föreligger en haploskopi, föranledd av orden »sufragia — sufragia»¹.

Ännu ett exempel på samma fel skall här anföras:

DO	DRF
Och bleff . . . besluttitt, att alrigh någon iesuuit heller papist caluanist skulle någontidh bliffua brukatt . . .	Och bleff . . . beslutit, at aller någon jesuuit heller papist, caluinist <i>heller anabaptjst</i> skulle någon tid bliffua brukat . . .

I det anförda exemplet är det själva ordslutet »ist», som givit upphovet till haploskopien².

Ett annat avskrivningsfel, som står de förut nämnda ganska nära, må till sist anföras.

DO	DRF
Ner nu alla thesse 27 articklar wpläsne woro både på svensko och latin aff M. Olao Martini skolmestaren i Nycköpingh och sedan förklarade och vtlagde, stodh M. Petrus Jonae episcopus än tå wp.	När nu alla tessa 27 articulj voro vpläsne både på svenska och latin aff M. Olao Martinj skolmestare i Nikiopijnggh och sådan förklarade <i>aff praeside och M. Petro Jonae</i> och vtlagde, stodh M. Petrus Jonae än tåå vp.

Om här föreliggande lapsus av Magnus Petri skriver Cnattingius: »Utan tvivel är detta ett avskriftsfel från DO:s sida. Uppgiften är obestriddigen riktig och flyter alledes harmoniskt in i DO:s text. Säkert har den hört med till DO:s förlaga»³. Felet har alltså begåtts av författaren själv, Magnus Petri Stigtomtensis. Psykologiskt blir ett sådant beteende hart när obegripligt.

Det återstår till sist att anföras ännu ett exempel på de svårigheter, som uppstå, om man vill göra gällande, att avskrivaren Magnus Petri är författaren till D-källan.

I DO heter det på ett ställe: »Then 8 martij predicade tyske predicanten i Stocholm j domkyrkian och sedan then hela dagen bleff intett annadt än Petri Pauli saak *och thz war 8 sessio*, som stod emillan borgerskappet i Stocholm och honom».

Med rätta framhåller Cnattingius, att orden »och thz war 8 sessio» avbryta sammanhanget⁴. Orden ha helt enkelt kommit

¹ Det bör tilläggas, att texten för denna dag i DRF är omredigerad. Se KÅ 1944 s. 310. Angående valproceduren se SRA III s. 71.

² KÅ 1944 s. 333.

³ KÅ 1944 s. 310.

⁴ KÅ 1944 s. 305.

på fel plats. Det gäller därför att söka förklara, hur detta fel uppstått.

Utmärkande för DO äro följande konstruktioner: »Then 4 martij . . . bleff ingen sessio», »Then 5 martij hora 7 bleff 4 sessio», »Then 7 martij om morgonen vid 6 kommo the åter tilhopa, och war thet then 6 sessio». Med ledning av det anförda är det tämligen lätt att rekonstruera texten för den 8 mars. Denna bör i den ursprungliga D-källan tydligen ha haft följande form: »Then 8 martij predicade tyske predicanten i Stocholm j domkyrkian, och *thz war 8 sessio*, och sedan then hela dagen bleff intet annadt handladt än Petri Pauli saak, som stod emillan borgerskappet i Stocholm och honom».

Räknar man med att de omskrivna orden ursprungligen ingått i D-källan, har felet synbarligen uppstått på följande sätt. Avskrivaren eller eventuellt renskrivaren har gjort sig skyldig till en haploskopi, föranledd av orden »och — och». Han har emellertid sedan observerat sitt fel och tillskrivit de överhoppade orden i marginalen. Näste avskrivare, möjligen Magnus Petri, har sedan ryckt in dem i texten men placerat dem på fel ställe. Att författaren själv skulle ha begått ett misstag som ifrågavarande, måste anses helt uteslutet.

Det ges dock möjligen en annan förklaring till här omnämnda fel. Orden kunna ha saknats i D-källan, varför Magnus Petri eller någon föregångare försökt att komplettera texten men gjort det på ett mycket klumpigt sätt.

Förutom de i det föregående anförda avskrivarfelen finns det i DO en del fel, som icke ha någon motsvarighet i DRF och säkerligen icke ingått i den ursprungliga D-källan. Dessa fel i DO måste därför skrivas på Magnus Petris eller hans förlagas konto.

Enligt DO uppgick de närvarandes antal »till något när 650». Uppgiften är, skriver Cnattingius¹, »klart felaktig». Den har »saknats i D-källan och senare tillagts i DO», antagligen av Magnus Petri.

Enligt DRF har Ericus Skinnerus den 27 febr. hållit sitt tal om den Heliga Skrift »memoriter». Att denna uppgift är korrekt, framgår av A-källan, som uppger, att Ericus framförde sitt tal »memoriter sine charta»². I DO saknas emellertid denna uppgift. Här föreligger alltså ytterligare ett avskrivarfel. Ännu märkligare är emellertid, att Magnus Petri på ett ställe missförstått den text, han själv en gång skall ha sammanskrivit. Han skriver

¹ KÅ 1944 s. 309.

² SRA III s. 33.

nämligen i DO »virum ipsum ignosco», där den ursprungliga källan liksom DRF otvivelaktigt haft »verum ipsi ignosco»¹

Förutom de här nämnda avskrivarfelen har Magnus Petri uteglömt flera ord, varigenom meningen blivit korrump. Han skriver sålunda »de sacramentaria» i stället för »de re sacramentaria», »om the wille vniuersum widersaka» i stället för »in vniuersum» och »the ceremonier, som quare woro i församlingen papisterit» i stället för »aff papisterit»².

Man har försökt komma till rätta med de senast anförda exemplen på felaktigheter genom att skylla på Magnus Petris tankspriddhet. Utmärkande för Stigtomtaprästen skall nämligen ha varit »en uppenbar förströddhet»³. Iakttagelsen är säkerligen riktig. Men härav följer ingalunda, att denna förströddhet varit utmärkande för den verkliga författaren till D-källan. De fel, som äro så karakteristiska för DO, äro samtliga typiska avskrivarfel, och det finns icke ett enda belägg för att dessa ingått i D-källan. Allt talar för att så icke varit fallet. I sin ursprungliga avfattning har D-källan givit en visserligen ganska intetsägande men i stort sett korrekt framställning av kyrkomötets förlopp. Att med ledning av nu bevarat aktmaterial tala om »en uppenbar förströddhet» hos D-källans författare, är icke möjligt.

Av den föregående framställningen kan endast en slutsats dras. Denna lyder: *Magnus Petri Stigtomtensis kan icke vara D-källans upphovsman*. Tills vidare måste man därför i likhet med professor Nils Ahnlund i HT 1944 (s. 394) tala om »den okände författaren, sannolikt en lantpräst från Mellansverige, närmast Strängnäs' stift». Källmaterialet tillåter inga andra slutsatser.

4.

Det återstår till sist att säga något om den andra av Cnattingius framdragna och kommenterade handskriften DRF. »Redan en hastig genomläsning», skriver Cnattingius⁴, »övertygar om att den är en avskrift». Enligt samme författare är emellertid även denna avskrift redaktörens eget verk. Cnattingius skriver: »Mycket talar således för att redaktören och den som fört pennan i DRF varit samma person. Då DRF är en avskrift, får man tänka sig, att den avskrivits efter ett redaktörens koncept eller en av denne tidigare gjord bearbetning. En prövning av övriga avskrifter

¹ KÅ 1944 s. 333.

² KÅ 1944 s. 306.

³ KÅ 1944 s. 304, 306, 313, 314.

⁴ KÅ 1944 s. 304.

i vol. 22, som verkställt av samma hand, motsäger icke ett dylikt antagande»¹.

Denna slutsats är emellertid förhastad. DRF är en avskrift och denna är icke gjord av den person, som verkställt bearbetningen av D-källan. Denne redaktör är icke identisk med avskrivaren av DRF. Den i det föregående omnämnda haploskopien är det bästa beviset härför. De många av Cnattingius påpekade strykningarna är ytterligare ett belägg för att den som fört penan i DRF *icke* är identisk med den verkliga redaktören. Vem denne varit, vet man icke. Möjligt är dock, att redaktören är att söka i hertig Karls närmaste omgivning.

I en artikel i Svenska Dagbladet för den 30 april 1945, betitlad »Nu är Sverige blivit en man», har professor Nils Ahnlund påpekat, att den papperssort, varpå DRF avskrivits, kommit till flitig användning i regeringskansliet sommaren 1593. Med utgångspunkt från detta påpekande skall här en teori framläggas angående tillkomsten av DRF.

Redan före sin avresa från mötet i Uppsala hade hertig Karl begärt, att ordföranden skulle tillstålla honom »vissa akter på det som i sista consilio förnämligast blev handlat ifrå först och till sist, särdeles i var session för sig». Denna begäran upprepades sedan i ett brev från Gripsholm, daterat den 10 april 1593². Om resultatet av denna hänvändelse är intet känt. Självklart är dock, att hertigens önskan uppfyllts. Det bör i detta sammanhang även erinras om att rubriken till DO lyder: »En kort undervisning om det consilio som skedde i Uppsala och vad som i synnerhet på var dag och var session talat och handlat vart, vilket begyntes den 25 februari anno domini 1593.» Innehållsligt sett återger också D-källan »det som . . . förnämligast blev handlat ifrå först och till sist», och liksom A-källans författare har D-källans varit angelägen om att omnämna »var session för sig», som det heter i hertigens skrivelse. DRF har sedan ytterligare kompletterat D på denna punkt.

Enligt min mening har D-källan icke långt efter kyrkomötets slut tillställts hertig Karl. I dennes kansli har sedan DRF fått sin nuvarande utformning, d. v. s. den ursprungliga delvis i viform skrivna berättelsen (D) har förvandlats till en historisk skildring av förhandlingarna vid det för hertig Karl så betydelsefulla kyrkomötet i Uppsala 1593. Vid denna överarbetning har den okände redaktören — som Cnattingius med rätta framhå-

¹ KÅ 1944 s. 311.

² SRA III s. 28. Se även Hermerén, a. a. s. 47 not 1.

ver¹ — »givit en synnerligen vederhäftig översyn» av D-källan. En sannolikt i kansliet gjord avskrift av denna berättelse föreligger nu i DRF, som än i dag förvaras i Riksarkivet.

Är ovan gjorda antagande riktigt, skulle ett tillägg i DRF få sin mycket enkla förklaring.

Det uppges i DRF, att Petrus Melartopeus den 15 mars valdes till biskop i Viborg. Veterligen är detta den enda kända uppgiften om ett sådant val; det omnämnes icke i någon annan källa till Uppsala möte. Enligt Cnattangius har Melartopeus' utnämning till domprost i Åbo i dec. 1594 »satt fantasien i rörelse och föranlett DRF:s redaktör att komplettera D-berättelsen på denna punkt. I så fall skulle DRF:s bearbetning ha skett i slutet av 1594 eller påföljande år»². Enligt min mening utgör Melartopeus' utnämning till domprost i Åbo en terminus ante quem för tillkomsten av den ursprungliga DRF-källan³. Meningen har i så fall varit att åter göra Viborgs stift självständigt och att till biskop utnämna Melartopeus. Detta synes mig vara anledningen till DRF:s uppgift om det omskrivna biskopsvalet. Den ursprungliga planen har emellertid senare ändrats, och Melartopeus fick nöja sig med domprosteriet i Åbo.

Den teori, som här framlagts angående tillkomsten av DRF, kan med nu tillgängligt källmaterial icke bevisas. Ett torde dock vara fämligen säkert. Den berättelse om Uppsala möte, som föreligger i DRF, har kommit hertig Karl synnerligen väl till pass.

Sven Kjällerström.

¹ KÅ 1944 s. 311.

² KÅ 1944 s. 310.

³ Enligt Ahnlund hör D-källan »till en tidpunkt före det händelserika året 1594».